

แพชชั่นตุ้มหู ความงามเหนือกาลเวลาในงานประติมากรรมปูนปั้นสมัยทวารวดี

สุพิชฌาย์ จินดาวัฒนภูมิ

¹สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Supitchra59@yahoo.co.th

บทคัดย่อ

ความสวย ความงาม เป็นสิ่งที่ทุกคนพึงปรารถนา เป็นเสน่ห์ที่อยู่เหนือกาลเวลามาตั้งแต่ครั้งอดีตกาล เครื่องประดับเป็นงานศิลปะที่ใช้ประดับตกแต่งร่างกายเพื่อความสวยงาม ดังปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีในหลุมฝังศพแหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี ยุคหินใหม่ มาตั้งแต่ครั้งยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ แม้ว่าผู้คนในสมัยนั้นจะมีหน้าตา อย่างไรก็ตาม หากทว่าขึ้นอยู่กับเครื่องประดับที่นำมาตกแต่งเสริมความงามให้ปรากฏบนใบหน้า เครื่องประดับจึงเป็นสิ่งที่ทุกคนพึงปรารถนา มีการสร้างสรรค์งานให้ถูกใจแก่เจ้าของ เพื่อตอบสนองและสะท้อนค่านิยมของแพชชั่นในสมัยนั้น ว่างามอย่างไร ส่วนวัสดุที่นำมาใช้ในการทำก็สามารถบ่งบอกถึงชนชั้น และสถานะที่สามารถหามาได้ ศิลปะทวารวดี เกิดขึ้นเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 12-16 หรือราวประมาณพันกว่าปีที่ผ่านมานั้น เป็นยุคสมัยที่มีการปรากฏใช้เครื่องประดับตกแต่งร่างกาย เพื่อความสวยงาม และบ่งบอกถึงชนชั้นทางสังคม หลักฐานที่ใช้ในการศึกษาการใช้เครื่องประดับ คือ งานประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคล และศิลปะโบราณวัตถุ ที่พบอยู่ทั่วไปในสมัยทวารวดี ได้แก่ เมืองโบราณนครปฐม เมืองอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี และเมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี เครื่องประดับนั้นจะประกอบไปด้วย ศิราภรณ์ คือ เครื่องสวมศีรษะ และถนิมพิมพาภรณ์ คือ เครื่องประดับ จากการศึกษาพบว่า ตุ้มหู เป็นเครื่องประดับที่นิยมใช้ในทุกระดับชั้นของสังคมทวารวดี เนื่องจากศิราภรณ์ หรือ เครื่องสวมศีรษะ จะนิยมใช้กันในชนชั้นสูงเท่านั้น และจากการศึกษาพบว่าตุ้มหูที่พบในสมัยทวารวดีนั้นทำขึ้นจากวัสดุและโลหะ ที่มีความหลากหลายรูปแบบ เป็นแพชชั่นที่คนทุกระดับในสังคมทวารวดีสวมใส่กัน มีสไตล์การออกแบบโดยช่างฝีมือเมื่อพันกว่าปีที่สะท้อนให้เห็นค่านิยมในความงามของคนในสมัยนั้น แม้จะผ่านระยะเวลาอันยาวนานนับพันปี แต่ความงามก็ยังคงอยู่เหนือกาลเวลาให้คนในสมัยปัจจุบันได้ชื่นชมเสน่ห์แห่งความงามนั้น

คำสำคัญ แพชชั่น, ตุ้มหู, ประติมากรรมปูนปั้น, ความงามเหนือกาลเวลา สมัยทวารวดี

Earrings Fashion, Transcendent Beauty in Stucco Sculptures in Dvaravati Era.

Supitchar Jindawattanaphum

Social Studies Program Faculty of Humanities and Social Sciences

Supitchra59@yahoo.co.th

Abstract

Beauty or charm is what all mankind desires. It sounds like transcendent objects since the ancient times. Accessories are a sort of artworks embroidering our body for their bodies as shown in the archeologic evidences in the graves in Ban Chiang archeologic sites, Udon Thani province, in Neolithic age, since Pre-historic period. Even the citizens in that era had any facial characteristics, but it relied on the embroideries decorating their beauty shown on their faces. Thus, the accessories are something that everyone desires. Creating these artworks were applied to response the owners and reflect how their social values of fashions in those areas were. Meanwhile, materials used in the accessories could identify the available hierarchy and social status. Dvaravati arts originated in 12th -16th (B.E.) centuries or around more than a thousand years. In that era, there were appearances of embroideries decorating their bodies to show beauty and represent the social classes. Evidences in the study included human stucco sculptures and archeological antique arts generally found in Dvaravati era, including Nakhon Pathom ancient town, U-thong ancient town in Suphan Buri province, and Khu Bua ancient town in Ratchaburi province. Embroideries include Siraporn (headwears) and Thanim Pimpaporn (embroidery accessories). Based on the study, it was found that earrings were fascinated in each social classes in Dvaravati era because Siraporn or head wears were popular accessories in aristocratic classes only. Moreover, based on the study, earrings in Dvaravati era were made from materials and metals in various styles and they were fashions worn in every class in Dvaravati societies. Moreover, they were styles designed by more than thousand-year ancient craftsmen. This shows the beauty values in that era. Even though time flies more than thousand years, transcendent beauty still exists for all current citizens to appreciate it.

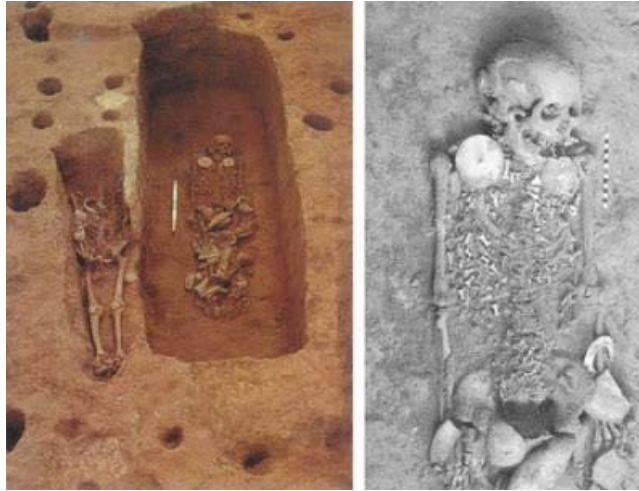
KEYWORDS: beauty, earrings, stucco sculptures, Timeless Beauty, Dvaravati era

1. บทนำ

ความนิยมเครื่องประดับเพื่อใช้ในการตกแต่งร่างกายเพื่อความสวยงามของผู้หญิง และผู้ชาย นั้น มีมานานตั้งแต่ครั้งสมัยที่มนุษย์เริ่มตั้งหลักแหล่งถิ่นฐาน และมีเวลาในการสร้างสรรค์งานศิลปะขึ้นเพื่อความงามแห่งเรือนร่าง และสุนทรีย์ยะ สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองค่านิยมของคนในสมัยนั้น จากหลักฐานทางโบราณคดีทำให้เราทราบว่า บนแผ่นดินไทยมีการค้นพบว่ามีการใช้เครื่องประดับ เริ่มตั้งแต่ยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ เป็นเครื่องประดับที่ทำจากกระดูกสัตว์ เช่น กระดูก (Bone, horn) งาช้าง (Ivory) เปลือกหอยลูกปัด (shell pearl beads) สำริด (Bronze) และโลหะ เช่น ยุคหินใหม่ที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา พบเครื่องประดับ เช่น แหวน กำไล ต่างหู และกระพรวน ซึ่งทำจากสำริด หิน และเปลือกหอย แหล่งโบราณคดีบ้านโป่งมะนาว อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี พบเครื่องประดับทำมาจากวัสดุชนิดต่าง ๆ เช่น ต่างหูทำด้วยแก้ว ต่างหูทำด้วยหินอ่อน แหวนสำริด แหล่งโบราณคดีพรหมทินใต้ จังหวัดลพบุรี ซึ่งมีอายุเก่าแก่ประมาณ 2,000 - 3,000 ปีมาแล้ว หรือตรงกับยุคเหล็ก (Iron Age) พบเครื่องประดับที่อยู่กับโครงกระดูกของชายวัยผู้ใหญ่ สวมกำไลงาช้างจำนวนไม่ต่ำกว่า 15 วงที่แขนซ้าย แขนขวามีกำไลทำจากเปลือกหอย 1 วง เครื่องประดับที่ทำด้วยเปลือกหอยทะเล เช่น หอยมือเสือ หอยเบี้ย ลูกปัด ที่มีทั้งทำด้วยกระดูก และหิน เป็นต้น (ธนิช เลิศชาญฤทธ์, 2552: 11) โดยเฉพาะเครื่องประดับที่ทำด้วยเปลือกหอยทะเลนั้น สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ติดต่อกับบรรดาชุมชนที่อยู่ทางชายทะเล ซึ่งในที่นี้ต่อมาจากทางลุ่มน้ำเจ้าพระยาของภาคกลางมากกว่า เพราะสิ่งของเหล่านี้มีพบตามชุมชนในเขตลุ่มน้ำลพบุรี-ป่าสัก และเลยไปจนถึงเขตชายทะเลที่โคกพนมดีในเขตอำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2559) สันนิษฐานว่ากำไลงาช้างจะเป็นเครื่องประดับที่คนโบราณใช้มากที่สุด หรือกล่าวได้ว่าเป็นเครื่องประดับสามัญ ที่พบเป็นจำนวนมากทั้งในหลุมฝังศพและในชั้นดินที่เกี่ยวข้องกับการอยู่อาศัย แต่คงมีการกำหนดหรือรับรู้กันว่ากำไลชนิดใดใช้สำหรับสวมในโอกาสทั่วไป และกำไลชนิดใดใช้สำหรับสวมในพิธีกรรมฝังศพเท่านั้น เนื่องจากกำไลบางวงมีขนาดเล็กและเบา อาจใช้ในโอกาสทั่วไปและในพิธีกรรม สำหรับกำไลบางวงใหญ่และหนัก อาจใช้ในพิธีกรรมเกี่ยวกับการฝังศพเท่านั้น (ธนิช เลิศชาญฤทธ์, 2552: 15) ต่อมาเมื่อมนุษย์มีความสามารถทางด้านโลหะกรรม ก็มีการนำโลหะหรือสำริดมาใช้ทำเครื่องประดับ เช่น ตุ้มหู ตุ้มหูไต้กลายเป็นเครื่องประดับที่นิยมใส่ในทุกชนชั้นของสังคมสมัยโบราณ

“ทวารวดี” เป็นอาณาจักรโบราณสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 11-16 ที่อยู่ระหว่างศรีเกษตร (ประเทศพม่า) และอิคานปุระ (ประเทศกัมพูชา) (สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, 2543: 64) มีศูนย์กลางอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง ที่มีประชาชนนับถือศาสนาพุทธ และฮินดู ได้รับอิทธิพลทางด้านศิลปวัฒนธรรมและการแต่งกายจากอินเดียผสมผสานกับอารยธรรมพื้นเมืองของตน จนมีความเจริญก้าวหน้า (โอม รัชเวทย์, 2543: 4) ลักษณะของการแต่งกายได้บ่งบอกถึงฐานะของผู้คน เช่น พระเจ้าแผ่นดินนุ่งผ้ายกดอกได้ ขุนนางธรรมดาใช้ผ้ายกดอกสองชาย ส่วนราษฎรสามัญจะใช้ผ้ายกดอกได้แต่ผู้หญิงเท่านั้น (คณะอนุกรรมการแต่งกายไทย, 2543: 64) อย่างไรก็ตาม มีหลักฐานแสดงให้เห็นถึงการแต่งกายของคนในสมัยทวารวดี ปรากฏอยู่บนงานประติมากรรมต่าง ๆ เช่น ที่เจดีย์จุลประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม พบภาพสลักลายเส้นบนแผ่นหินเป็นรูปเจ้านายชั้นสูงไม่สวมเสื้อ นุ่งโจงกระเบน รอบตัวมีหม้อน้ำ หอยสังข์ เงินตราและดาว (โอม รัชเวทย์, 2543: 4) เครื่องประดับที่นำมาตกแต่งเพื่อความสวยงามในสมัยทวารวดี เป็นเสน่ห์ที่น่าค้นหา ที่แม้ผ่านกาลเวลามานับพันปี รูปแบบของตุ้มหูยังนิยมปรากฏในงานศิลปะสมัยทวารวดี ในชิ้นงานประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคล และศิลปะวัตถุที่ค้นพบในเมืองโบราณสมัยทวารวดี ได้แก่ เมืองโบราณนครปฐม เมืองโบราณอู่ทอง เมืองโบราณคูบัว และเมืองโบราณจันเสน ตลอดจนเมืองโบราณสมัยทวารวดีที่อื่น ๆ บนแผ่นดินไทย ซึ่งแม้จะอยู่ต่างจุด ต่างเมือง ตุ้มหูที่คนในสมัยทวารวดีนิยมใส่นั้นก็มีรูปแบบที่คล้ายกัน

และงานที่สร้างสรรค์ขึ้นนั้นไม่เพียงแต่มีความงดงามตามสมัย หากแต่แม้ผ่านระยะเวลาจนถึงปัจจุบัน ความงามของชิ้นงานเหล่านั้นยังคงมีเสน่ห์ และเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่น งดงาม ทรงคุณค่า เหนือกาลเวลาที่ไม้ตกยุคสมัย จวบจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 1 โครงกระดูกผู้หญิงประดับด้วยลูกปัดราว 120,000 เม็ด พบที่บ้านโคกพนมดี อ.พนสนิมคม จ. ชลบุรี
ที่มา : <http://gannonvarietygroup.blogspot.com/>

2. วิวัฒนาการของตุ้มหูยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย

ในประเทศไทยมีการค้นพบการใช้เครื่องประดับเป็นครั้งแรก ที่แหล่งโบราณคดีโคกพนมดี จังหวัดชลบุรี มีอายุราว 5,000 – 4,500 ปี หลักฐานสำคัญของชุมชนโบราณโคกพนมดี คือ เจ้าแม่โคกพนมดี เป็นกระดูกของผู้หญิงอายุราว 30-34 ปี ที่ถูกฝังพร้อมกับเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับที่ทำจากเปลือกหอยนั้บแสนเม็ด มีเครื่องปั้นดินเผาวงเคียงคู่ปริมาณมาก ไรด้วยดินเทศมากกว่าโครงกระดูก อื่น ๆ (อำพัน กิจงาม, 2556) เครื่องประดับที่พบที่โคกพนมดี เป็นวัสดุที่ทำมาจากหินแข็ง ประเภทหินตะกอน หอยทะเล ประเภทต่าง ๆ เป็นลูกปัดที่มีรูปแบบเหมือนแผ่นดิสก์ขนาดเล็ก รูปตัว H รูปตัว I การค้นพบที่สำคัญเป็นอย่างยิ่งในแหล่งโบราณคดีโคกพนมดี คือ การขุดค้นพบโครงกระดูกหมายเลข 15 เพศหญิง อายุเมื่อตายประมาณ 35 ปี โครงกระดูกประดับไปด้วยเครื่องประดับมากมายกว่าโครงกระดูกอื่น ๆ เป็นพิเศษ เช่น สร้อยลูกปัดเปลือกหอยรูปตัว I เกือบพันเม็ด เครื่องประดับลูกปัดเปลือกหอยแบบแว่นกว่า 120,000 เม็ด แผ่นวงกลมมีเดือยที่อาจจะ เป็นตุ้มหู กำไลข้อมือ และเครื่องประดับศีรษะ (สันทีไชญ์ เอื้อศิลป์. ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน 2563) ลูกปัดหอยที่ทำมาจากหอยทั้งตัวประเภท หอยชักตีน ลูกปัดหอยทรงดีส์ คล้ายกับที่โคกพนมดี ได้แก่ ที่แหล่งโบราณคดีจังหวัดลพบุรี และนครสวรรค์ บริเวณดังกล่าวเมื่อพันกว่าปีมีหอยทะเลและหินท้องถิ่น รวมทั้งดินเผาขัดมันเป็นวัสดุในการทำเครื่องประดับ ดังนั้นในยุคแรก ๆ นี้ผู้คนนิยมจึงนิยมนำหอยทะเลสีขาวมาประดิษฐ์เป็นเครื่องประดับทั้งกำไลและต่างหูเป็นจำนวนมาก (วรณีย์ พงศาชลากร. 2552: 41)

ภาพที่ 2 โครงกระดูกผู้ชายใส่ห้วงคอสำริดและเครื่องประดับอายุราว 1,800 ปี จากเนินอุโลก
ที่มา : <https://www.amulet1.com/view.php>

ด้วยเหตุนี้จึงสามารถพบหลักฐานจำพวกเครื่องประดับได้ตามแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย กระจายตัวอยู่ตามแนวฝั่งทะเลโบราณและลุ่มน้ำ เช่น ลุ่มน้ำลพบุรี-ป่าสัก จังหวัดลพบุรี นครสวรรค์ สระบุรี ปราจีนบุรี ลุ่มน้ำจรเข้สามพัน ท่าว้า เจ้าพระยา จังหวัดสุพรรณบุรี อ่างทอง สิงห์บุรี อุทัยธานี ชัยนาท ลุ่มแม่กลอง จังหวัดราชบุรี กาญจนบุรี เพชรบุรี ลุ่มแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสุโขทัย กำแพงเพชร ตาก ลุ่มน้ำมูล - สี จังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ ชัยภูมิ ฯ ลุ่มน้ำสงคราม - โขง อุดรธานี สกลนคร ฯลฯ ลุ่มบางปะกง ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ชายฝั่งทะเลอ่าวไทย สุราษฎร์ธานี ชุมพร นครศรีธรรมราช ฯ ชายฝั่งทะเลอันดามัน กระบี่ พังงา ระนอง

สำหรับเครื่องประดับประเภทต่างหุนั้น เป็นเครื่องประดับที่นิยมทำภายหลังจากมีการทำกำไรโลกความเป็นมาของตุ้มหู หรือต่างหูที่พบในประเทศไทยนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ระยะ โดยแบ่งตามระดับเทคโนโลยีพื้นฐานและวัฒนธรรมในการผลิต ซึ่ง วรรณย์ พงศาชลากร ได้สรุปไว้ ดังนี้

ระยะที่ 1 เป็นช่วงเวลาเก่าแก่ที่สุด ที่เรียกว่า หมูบ้านเล็ก (5,000 – 3,500 ปี) ในยุคสมัยนี้ ตุ้มหู หรือต่างหูส่วนใหญ่จะผลิตจากวัสดุทางธรรมชาติ เช่น กระจุก ฟันและเขาสัตว์ ไม้ ดินเผาและหอยทะเลขนาดเล็กใหญ่ ทำขึ้นใช้เฉพาะส่วนบุคคล ยังไม่มีการผลิตเป็นจำนวนมาก

ระยะที่ 2 เป็นช่วงเวลาภาชนะดินเผา หรือของชุมชนหมู่บ้านใหญ่ (3,500 – 2,500 ปี) ตุ้มหูโบราณจะใช้วัสดุประเภทดินเผา กระจุกและเขาสัตว์ เปลือกหอยทะเล ไม้ และหินแข็งที่หาได้ตามท้องถิ่น เช่น หินอ่อน หินสบู่ ฯลฯ มาทำเป็นรูปต่าง ๆ แบบง่าย ๆ ดินเผานิยมทำเป็นรูปถ้วย ลูกดิ่ง หินแข็งทรงกระบอก เอาไว้ยัดรูเจาะที่ตั้งหู เริ่มมีการผลิตเพื่อใช้มากขึ้นตามชุมชนต่าง ๆ โดยจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน สันนิษฐานว่ามีการติดต่อกับจีน และได้รับวัฒนธรรมมาจากจีน

ภาพที่ 3 โครงกระดูกมนุษย์ยุคสำริด คาดว่าน่าจะเป็นผู้นำชุมชน แหล่งโบราณคดีบ้านโนนวัด
ที่มา : <https://www.wikiwand.com/th>

ระยะที่ 3 เป็นช่วงเวลาแบบผสมผสาน ยุคภาชนะดินเผา กับกึ่งยุคโลหะ (3,000 – 2,000 ปี) ตุ่มหู โบราณที่ทำขึ้นทำด้วยวัตถุเช่นเดียวกับช่วงเวลาภาชนะดินเผาวัสดุที่ใช้ เช่น หินเขียวหนุมนที่มีสีขุ่นขาว จัสเปอร์แดงทึบ ฟลูออไรด์ และวัสดุธรรมชาติที่ได้รับความนิยมในการผลิตเครื่องประดับในช่วงเวลานี้คือหอยมือเสือยักษ์ และหอยทะเลนานาชนิด

ระยะที่ 4 เป็นช่วงเวลาสังคมเมืองเริ่มแรก ยุคเครื่องมือเหล็ก (2,500 – 1,500 ปี) ตุ่มหูโบราณที่พบจำนวนมากนิยมทำจากหินกึ่งรัตนชาติ มีการนำวัตถุดิบและเครื่องประดับสำเร็จรูปเข้ามาจากอินเดีย รวมทั้งการนำเข้าต่างหุรูปสัตว์ที่เรียกว่า ลิงลิงโอ มาจากเวียดนามตอนบน และวัตถุดิบจากจีนโบราณ ทำจากหินหยก หรือ เนฟไฟรต์ (Nephrite) ซึ่งเป็นหินกึ่งรัตนชาติ ต่างหูนี้เรียกกันว่า “ลิง-ลิง-โอ” (Ling-Ling-O) ซึ่งพบที่แหล่งโบราณคดีอุโมง จังหวัดสุพรรณบุรี แหล่งโบราณคดีท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และที่เขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร รวมทั้งในเขตชายฝั่งและหมู่เกาะในบริเวณทะเลจีนใต้หรือแปซิฟิก เครื่องประดับในช่วงนี้ นิยมตุ้มหูแก้ว ที่นิยมคือตัวเลข ๑ ไทย และในรูปแบบการม้วนบิดแก้ว เป็นตุ้มหูขนาดใหญ่ เรียกว่า เขาคาย หรือ “คาราบาว”

ระยะที่ 5 เป็นช่วงเวลาสุดท้าย ภายหลังจากพุทธศตวรรษที่ 10 เป็นช่วงเริ่มต้นวัฒนธรรมทวารวดี เครื่องประดับหินกึ่งรัตนชาติจากเอเชียใต้เสื่อมความนิยมลง แต่แก้วที่ผลิตในภูมิภาคยังคงความนิยมมาจนถึงราวพุทธศตวรรษที่ 20 ในสมัยทวารวดีนี้มีการนำตะกั่วมาใช้เป็นวัสดุทำตุ้มหู มีแม่พิมพ์ในการหล่อตุ้มหู อย่างไรก็ตามเครื่องประดับในยุคหลังมีความแปลกใหม่และมีจำนวนมากขึ้นตามปัจจัยและเงื่อนไขการขยายตัวทางสังคมและวัฒนธรรมที่รับมาจากอินเดีย ต่างหู – ตุ่มหู ก็เปลี่ยนแปลงไป มีหลากหลายขึ้นตามแฟชั่นของแต่ละท้องถิ่น มีหลักฐานให้เห็นจากรูปปูนปั้นในสมัยทวารวดี ที่พบในทั่วเขตภาคกลางของประเทศไทย

ภาพที่ 4 แม่พิมพ์ตุ้มหู สมัยทวารวดี

ที่มา : <http://www.virtualmuseum.finearts.go.th/>

3. แพนชั่นตุ้มหู ความงามเหนือกาลเวลาในงานประติมากรรมปูนปั้นสมัยทวารวดี

ทวารวดี เป็นชื่อของนครรัฐแห่งแรกบนแผ่นดินสยามตั้งแต่ยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีลักษณะเป็นเมืองท่าการค้าชายฝั่งทะเลและเจริญขึ้นโดยอิทธิพลทางอารยธรรมจากอินเดีย มีนครไชยศรีหรือนครปฐมเป็นศูนย์กลางความเจริญ ซึ่งระยะเวลาที่รุ่งเรืองที่สุดอยู่ในพุทธศตวรรษที่ 13-14 จากความเจริญรุ่งเรืองดังกล่าวทำให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ในส่วนเทคโนโลยีโลหะ สะท้อนให้เห็นจากเครื่องประดับตกแต่ง ที่ใช้ประดับร่างกายของทุกชนชั้น โดยเฉพาะ ตุ้มหู ซึ่งเป็นเครื่องประดับที่เป็นที่นิยมของประชากรชาวทวารวดี ดังจะเห็นได้จากประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคล ที่ปรากฏตุ้มหูหลากหลายรูปแบบ เป็นแฟชั่นยุคสมัยนั้นได้เลยทีเดียว แพนชั่นตุ้มหูนี้มีการสืบต่อรูปแบบความนิยมของชุมชนมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย หรือยุคเหล็ก ในสมัยทวารวดีนั้นแฟชั่นเครื่องประดับได้รับอิทธิพลมาจากชาวอินเดีย อย่างไรก็ตามพบชาวอินเดียได้นำเครื่องประดับเข้ามาใช้ในดินแดนที่พวกตนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ ตั้งแต่ช่วงสมัยอินโด-โรมัน พุทธศตวรรษที่ 5-9 และสืบต่อมาจนถึงสมัยคุปตะ พุทธศตวรรษที่ 9-11 และบางแบบได้มีการผลิตเลียนแบบ และดัดแปลงโดยชาวพื้นเมือง ดังนั้นรูปแบบของตุ้มหูทวารวดี จึงได้รับรูปแบบมาจากอินเดียแต่แรกเริ่ม และดัดแปลงแต่งเติมรูปแบบตามความนิยม และความสวยงามตามค่านิยม หรือแฟชั่นในสมัยนั้น ชาวทวารวดีทั้งชายและหญิงนิยมสวมตุ้มหูเป็นเครื่องประดับที่มีลักษณะแตกต่างกัน คือ ผู้ชายมักสวมต่างหูรูปดอกบัวคว่ำลงหรือต่างหูรูปแผ่นกลมใหญ่ ส่วนผู้หญิงสวมต่างหูมีลักษณะเป็นห่วงกลม แผ่นกลมหรือห่วงโลหะขนาดใหญ่ นอกจากนี้ยังสวมสร้อยลูกปัด และเครื่องประดับอื่น ๆ ตามฐานะ ซึ่งวัสดุที่นำมาใช้เป็นเครื่องประดับได้แก่ ทองคำ สำริด แก้ว ดินเผา เป็นต้น

จากการศึกษาประติมากรรมปูนปั้นรูปบุคคล และศิลปะวัตถุที่พบตามศาสนสถานสมัยทวารวดี ได้แก่ เมืองโบราณนครปฐม เมืองโบราณอู่ทอง เมืองโบราณคูบัว และเมืองโบราณจันเสน พบว่าการใช้เครื่องประดับประเภทตุ้มหูนี้ สามารถเป็นเครื่องแสดงถึงชนชั้นในสังคมได้เป็นอย่างดี รูปแบบของตุ้มหูมีหลายรูปแบบแตกต่างกันออกไป มีการออกแบบให้สวยงาม และใช้วัสดุที่มีมูลค่าตามกำลังฐานะของตน ดังนั้นวัสดุที่ใช้สามารถบ่งบอกถึงชนชั้นและฐานะของคนในสังคมได้ เช่น ชนชั้นสูงนิยมใช้วัสดุ

ที่เป็นทองคำ ในขณะที่บุคคลทั่วไปนิยมใช้ตุ้มหูที่ทำจากสำริด และตะกั่ว จากการศึกษพบว่ารูปแบบของตุ้มหูมีรูปร่างต่าง ๆ ดังนี้

ภาพที่ 5 ตุ้มหูรูปห่วงกลม

ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์

1. รูปห้วงกลม เป็นตุ้มหูที่นิยมใช้ในทุกระดับชนชั้นในสังคมทวารวดี มีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ วัสดุที่ใช้ทำส่วนใหญ่เป็นดินเผา และตะกั่ว

ภาพที่ 6 ตุ้มหูรูปห้วงกลม สมัยทวารวดี โบราณสถานหมายเลข 10 คูบัว

ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร

2. รูปวงรีเจาะช่องว่างภายในชิ้นงาน ตุ้มหูทรงวงรีเจาะรูเยื้องศูนย์กลางบน ทำให้เมื่อสวมใส่บริเวณดั้งหูด้านล่างของต่างหูจะเป็นช่องเปิดที่มีเนื้อโลหะถ่วงมากกว่า จะห้อยลงทำให้ไม่หลุดออกได้ง่าย ตุ้มหูแบบนี้ใช้ถ่วงให้ตั้งหูยาวเกินธรรมชาติ ยาวกว่าสรีระปกติ สันนิษฐานว่าในสมัยทวารวดี มีความเชื่อและค่านิยมในด้านความงามทั้งของเพศหญิงและชาย ว่าตั้งหูที่ใหญ่และยาว เป็นความงามในยุคทวารวดี ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะอินเดีย ที่ปรากฏในประติมากรรมอินเดียที่ ภารต มตุรา อมราวดี คุปตะและหลังคุปตะ (ภูวนาท รัตนรังสิกุล. 2555: 94-95) พบในประติมากรรมเจ้าหญิงคูบัว และนักดนตรีหญิงคูบัว

3. แบบแถบม้วน มีรูตรงกลางชิ้นงาน ทรงโดนัท รูปแบบนี้ถูกเรียกในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติว่า “ลานหู” เนื่องจากมีลักษณะเป็นแผ่นตะกั่ว ขดม้วนเป็นห้วงกลมคล้ายลานนาฬิกา (สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ. 2548: 216) พบที่เมืองโบราณนครปฐม แหล่งโบราณคดีบ้านคูเมือง อำเภออินทรีบุรี และแหล่งโบราณคดีพรหมทินใต้ จังหวัดลพบุรี อย่างไรก็ตามที่พบที่นครปฐมเป็นขดม้วนแน่นไม่มีช่องว่างกลางชิ้นงาน

ภาพที่ 7 ประติมากรรมรูปบุคคลสวมตุ้มหู แบบแถบม้วน

ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติองค์พระปฐมเจดีย์

4. แบบรูปทรงกรวย

ภาพที่ 8 ประติมากรรมรูปพระโพธิสัตว์ สวมตุ้มหูสมัยทวารวดีแบบรูปทรงกรวย พบที่คูบัว
ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร

5. แบบแถบม้วนตัน ไม่มีรูตรงกลาง รูปทรงกระบอก ทำจากตะกั่ว นิยมใช้ในบุคคลเพศชาย

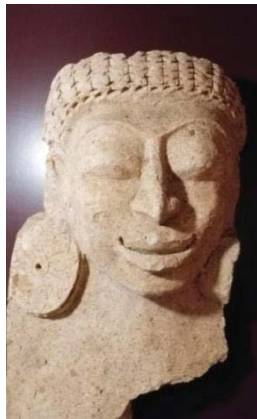
ภาพที่ 9 แบบแถบม้วนตัน ไม่มีรูตรงกลาง รูปทรงกระบอก
ที่มา : เมืองโบราณอู่ตะเภา จังหวัดชัยนาท

6. แบบก้อนกลมแบน

ภาพที่ 10 ประติมากรรมรูปบุคคลชายสวมตุ้มหู แบบก้อนกลมแบน

ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติองค์พระปฐมเจดีย์

ภาพที่ 11 ประติมากรรมรูปบุคคลหญิงสวมตุ้มหู แบบก้อนกลมแบน

ที่มา : พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติราชบุรี และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติองค์พระปฐมเจดีย์

7. ไม่มีรูปทรงที่ชัดเจน ในหนึ่งชิ้น มีทั้งแบบที่เป็นรูปทรงกลม และโค้งเป็นลวดลาย

ภาพที่ 12 ภาพวาดลายเส้นจากประติมากรรมปูนปั้น ตุ้มหูทวารวดีแบบต่าง ๆ ไม่มีรูปทรงที่ชัดเจน

ภาพที่ 13 ตุ้มหูทวารวดีแบบต่าง ๆ ทำจากตะกั่ว สำริดเปือกทอง และแก้วฟ้า

4. บทสรุป

สรุปผลการศึกษาศึกษาสามารถสันนิษฐานได้ว่า เครื่องประดับหู (Ear Ornament) แพนชั่นต่างหูในสมัยทวารวดี ส่วนใหญ่ทำจากวัสดุตะกั่ว ที่นิยมใช้ในหมู่คนทั่วไป ส่วนในหมู่คนชั้นสูง นิยมใช้วัสดุที่มีค่า คือ ทองคำ และสำริด อย่างไรก็ตาม วัสดุที่ทำจากทองคำ และสำริดเป็ยกทองรูปแบบจะประดับตอนช้อยงดงามขึ้น เช่นรูปทรงกรวย รูปทรงกลมแต่งลวดลายให้อ่อนช้อยสวยงาม แต่ทั้งหมดก็นิยมทำในรูปแบบทรงกลมที่มีน้ำหนัก เพื่อเป็นการถ่วงดึงหูให้ยานลงมา เพราะมีความเชื่อว่าหูยานเป็นลักษณะของผู้มีบุญ ส่วนในการทำตุ้มหูจะหล่อด้วยแม่พิมพ์แบบประกอบซึ่งพบที่อุ้มทอง และจันเสน การมีแม่พิมพ์จึงมีการทำซ้ำขึ้นทั้งเพื่อใช้ส่วนตัว ในครอบครัว และผลิตเพื่อเป็นสินค้า ดังนั้นตุ้มหูจึงเป็นงานศิลปะในสมัยทวารวดี ที่มีประโยชน์ทั้งในด้านการประดับตกแต่งเพื่อความสวยงาม และเพื่อใช้แลกเปลี่ยน ค่าขาย อีกทั้งวัสดุในการทำก็ยังสามารถบอกได้ถึงฐานะทางสังคมในสมัยนั้นคนโบราณสมัยทวารวดีในยุค 1,000 กว่าปีที่ผ่านมามีตุ้มหูกันมาก เป็นแฟชั่นที่นิยมทั้งหญิงและชาย และสามารถสังเกตได้ว่าในสมัยนั้น จะนิยม “ระเบิดหู” กันแทบทุกคน และน่าจะระเบิดหูกันมาตั้งแต่เด็ก ๆ คำว่าระเบิดหู เป็นศัพท์ในปัจจุบัน ก็คือการเจาะหู และขยายหูให้เป็นช่องว่างใหญ่ขึ้น โดยการยัดวัตถุต่าง ๆ คือตุ้มหูเข้าไปในรู พอรูเจาะที่ตุ้มหูเริ่มหลวม ก็เปลี่ยนเอาขนาดใหญ่ขึ้นยัดเข้าไป แต่หากไม่ยัดต่างหูไว้ซักพัก เนื้อที่ปลายตุ้มหูก็จะเริ่มบีบเล็กลงกลับมา ก็ต้องใส่ต่างหูประดับไว้ตลอดเวลา หรือใส่หนัก ๆ ใหญ่ ๆ จนหูยาน แพนชั่นหูยานนิยมกันมากในสมัยโบราณ ใครไม่ระเบิดหู หูไม่ยาน ก็ไม่สวยไม่งามตามความนิยม เหมือนมีอยู่ช่วงหนึ่งในครั้งสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็มีค่านิยม “พันด้า”

อย่างไรก็ดี เครื่องประดับ ตุ้มหู ที่กล่าวมาข้างต้นคงเป็นสิ่งของส่วนตัว หรือสมบัติส่วนตัวที่มีความหมายและมีคุณค่าสำหรับผู้ครอบครองในสมัยนั้น และเป็น “สมบัติ” ที่ใครก็อยากมี อาจกล่าวได้ว่าบางคนหรือบางกลุ่ม ซึ่งอาจจะเห็นหน้าชุมชนผู้นำ หรือคนที่มั่งคั่ง นิยมใช้เครื่องประดับในการแสดงอัตลักษณ์และสถานภาพของตนเอง หรือเป็นไปได้ว่าเครื่องประดับนั้นช่วยเสริมสร้างความเป็นตัวตน บารมี และอำนาจของผู้ครอบครองให้โดดเด่นขึ้น ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจว่าผู้คนในสมัยโบราณจำนวนมากต่างไขว่คว้าหาเครื่องประดับมาครอบครองและสวมใส่ ดังนั้นแฟชั่นตุ้มหู จึงเป็นแฟชั่นที่ไม่เคยตกยุคสมัย หูยาน พันด้า ผ่านกาลเวลาก็ผ่านไป แต่ค่านิยมในการประดับด้วยตุ้มหู ก็ยังคงเสน่ห์ไว้ เหนือกาลเวลาแม้ผ่านระยะเวลาแสนนับพันปีแล้วก็ตาม

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. 2561. จากบ้านสู่เมือง: รัฐแรกเริ่มบนแผ่นดินไทย. สมชาย ณ นครพนมและ พัชรินทร์ ศุขประมุข

(บก.). กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

กรมศิลปากร. (2548). สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. กำเนิดชนชาติไทยและหลักฐานการอยู่อาศัยของกลุ่มชน

ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร

ธนิช เลิศชาญฤทธ์ และ แอลิสัน คาร์เตอร์. 2553. “ผลวิจัยล่าสุดเรื่องลูกปิดหูและลูกปิด แก้วยุคเหล็กจากแหล่ง

โบราณคดีพรหมทินใต้ ลพบุรี,” วารสารเมืองโบราณ 36(4): 53-68

ธนิช เลิศชาญฤทธ์. โบราณคดี เครื่องประดับโบราณที่บ้านพรหมทินใต้. สารคดี ฉบับที่ 298 (ธันวาคม 2552)

ภูวนาท รัตนรังสิกุล. (2555). การศึกษาวิจัยโบราณวัตถุที่มีตะกั่วเป็นองค์ประกอบหลักในวัฒนธรรมทวารวดี.

ภาควิชาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วรรณัย พงศาชลากร. โบราณคดี ชมแฟชั่น “ต่างหู – ตุ้มหู” ยุคก่อนประวัติศาสตร์. (ออนไลน์) <http://okna>

Tion.nationtv.tv/blog/voranai/2007/09/29/entry-1/comment.

(สืบค้นเมื่อ วันที่ 9 เมษายน 2564)

ศรีศักร วัลลิโภดม. “ความสำคัญของยุคเหล็กในประเทศไทย” ตอนที่ 2. (ออนไลน์)

<https://lek-prapai.org/home/view.php?id=799> (สืบค้นเมื่อ วันที่ 15 เมษายน 2564)

สันหิไชญ์ เอื้อศิลป์. การเล่าเรื่องประวัติศาสตร์และโบราณคดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผ่านการสร้างบทและการกำกับละครเพลง เรื่อง “เจ้าแม่โคกพนมดี” วารสารศิลปการจัการ 4(1) (มกราคม – เมษายน 2563): 99-112

สุรพล นาถะพินธุ. 2546. “ชุมชนดึกดำบรรพ์คน 3,000 ปี แหล่งโบราณคดีบ้านโป่งมะนาว ตำบลห้วยขุนราม

อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี,” ศิลปวัฒนธรรม 24(2): 142-149

สว่าง เลิศฤทธิ์, ปรียานุช จุมพรม, และอนันต์ กลิ่นโพธิ์กลับ. 2544. ชับจำปา 2544: การปฏิบัติงานโบราณคดีและหลักฐานที่พบ. เมืองโบราณ 27(3): 117-133

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ. (2543) การแต่งกายไทย วิวัฒนาการจากอดีตจนถึงปัจจุบัน. กรุงเทพฯ:

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ.

สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ. (2548). โบราณวัตถุในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติองค์พระปฐมเจดีย์. นนทบุรี:

ส.พิจิตรการพิมพ์

อำพัน กิจงาม. (2556). โคกพนมดี : แหล่งโบราณคดีที่สำคัญแห่งหนึ่งในประเทศไทย. นิตยสารศิลปการ SILPAKORN

JOURNAL, 56(4), 17-36. สืบค้นจาก <http://www.finearts.go.th/> นิตยสารศิลปการ

โอม รัชเวทย์. (2543). การแต่งกายไทย-สยาม. กรุงเทพฯ: ธนบรรณ

Hanson, S. (2017). *Early Agricultural Strategies at Four Prehistoric Central Thai Sites: An*

Archaeobotanical Analysis. MA Thesis, Washington State University

Lertcharnrit, T. (2014.) “Phromthin Tai: An Archaeological Perspective on Its Societal Transition.”

In Nicolas Revire and Stephen Murphy (eds.), *Before Siam: Essays in Art and*

Archaeology, pp. 119-131. Bangkok: River Books.